

Մոփաց Գաւառին մէջ բնակած ատեն՝ երբ որ մը Ամիրային կ'երթար գէպի Պաղին բերդը, այդ սահմաններուն մօտ գտնուող աւերակ եկեղեցիի մը մէջ ուզեց հանգչիլ։ Տեղւոյն քրիստոնեաները կ'ըսեն սուրբին. «Մի՛ լինիլ անդ, զի մահաշունչ է վիշապն որ կայ անդ»։ Իսկ նա ի գործութիւնն Աստուծոյ մտահաշտեալ՝ մտեալ աղօթէր ի նմա զցայլին. եւ վիշապին մերձեցեալ ի դռնն եկեղեցւոյն՝ գործութեամբ Տեսնն և աղօթիւք սրբոյն վաղվադակի սատակեցաւ։ Եւ յառաւօտեան՝ անհաւատ հեթանոսքն ասեն ցհաւատացեալսն. երթալք տեսէք զի կ'ընալ է վիշապն ահա որ զայրն զայն զոր Աստուծոյն տէք։ Եւ ոչ ոք իշխէր մերձեցալ ցրադում ժամս անշարժ մընացեալ վիշապին, և մարդիկն կոսկածանօք առ սակաւ սակաւ մօտէին։ Իսկ ճրգնաւորն Քրիստոսի ի ներքուստ աղաղակեաց. «Քարչեցէ՛ք զպիղծոյ զի արտաքս ելիցօ. և այս ի պարծանս հաւատացելոց լինէր և յամօթ անհաւատիցն»։

— Էին հեթանոսական կրօնքներուն մէջ ալ ընկերային բարիք մը կը համարուէր վիշապներու սպանութիւնը, ըլլայ Հերակլէսով, ըլլայ Վահագնով. և քրիստոնէութեան նախկին թուականներուն մէջ այդ փրկարար զերը վերագրուած էր ձիաւոր Սուրբերուն՝ ինչպէս ակնարկեցինք կանխաբան՝ Այդ հրաշագործութիւնը կ'ընծայուի շատերուն՝ ինչպէս և Ս. Իլարիոնի, Պաղեստինացի մեծահռչակ կրօնաւորին, որ երբեմն այցելած ըլլալով Դաղմատացւոց Եպիսկոպոս քաղաքը, ուր վիշապ մը մեծամեծ չարքնիկ կը գործէր՝ կուլ տալով մարդ ու անասուն հաւատարարպէս, հրամայեց տեղւոյն բնակիչներուն խարոյկ մը վառել, և ինքն սկսաւ աղօթել. «Եւ ահա գայր վիշապն իբրեւ յամբէ ուղկանեալ»։ Իլարիոն բռնեց ու կրակը նետեց զայն (Սոփիոք, ԻԲ. էջ 125-126)։ Ս. Աթանազիոնէս ալ իր ձեռքի ստիւբակէ գաւազանովը կը զարնէ և կը պայթեցնէ նոյնչափ վտանգաւոր օձ մը (Վարք և Վկայարանութիւնք Սրբոց, Ա. 50)։ Հրաշալի բացատրութիւն մը կը կազմէ Saint Martin' օձը՝ որ գետէ մը անցնելու ատեն կը երբ հրամայուի որ հտ դառնայ, կը հնազանդի սուրբին։ Կը կարծուի թէ այդ առթիւ ըսած ըլլայ սուրբը իր քովիներուն՝ «Յանք մտիկ կ'ընեն ինձի, մարգերը ո՛չ»։ Սուրբին այս խոստովանութիւնը թերեւս բանաւոր ըլլայ ընդհանրացնել բոլոր սուրբերուն համար, որոնք շատ անգամներով փորձն առած ըլլալով որ «մարգերը մտիկ չեն ընէր»՝ հարկադրուած կ'ըլլան անասուններէ խնդրելու ունկնդրութիւն մը իրենց համար։

Ե. Ե. Դ.

Ս. ՊԵՏՐՈՍ ԱՌԱՔԵԱՆ

ԵՆ

ՀՈՌԱՄՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Անգղիացի գիտնական մի, ակն յայտնի Հոռվմէական-կաթուղի, Ֆօզս-ձագաւն անուն, այս տարի գիրք մի հրատարակեց վերնագրեալ «Պետրոս Իշխան» (Պետրոս, ուսումնասիրութիւն ի պատմութիւն և յաւանդութիւն քրիստոնեական), յորում հեղինակըն վերստին նորոգապէս ի քննի կ'առնու. այն ամէն աւանդութիւններն՝ որք կը նային յառաքելութիւն Ս. Պետրոսի ի Հոռվմ և ի գործունէութիւն նորա անդ։ Հեղինակն անշուշտ կը ջանայ ապացուցանել այդ աւանդութեանց հաւաստութիւնն և ստուգութիւնն. ըստ իւր կարծեաց Հոռվմէական եկեղեցին «միակ առաքելական հաստատութիւնն է՝ որ ունեցած է անընդհատ աւանդութիւն մի», անտես առնելով, զոր օրինակ. զԱնտիոք և զայլ բազմաթիւ Առաքելահաստատ եկեղեցիս։ — Զայլեայլ ծանօթ աւանդութիւնս յաղազս Աթոռոյն Պետրոսի, զորս յիշեալ գիտունն ի մէջ կը բերէ ի հաստատութիւն իւր կարծեաց, թէ՛ պէտ և բաւական զօրաւոր ապացոյցներ կը համարի՝ նա ինքն, սակայն և այնպէս իւր պատճառարանութիւնքն ինպաստ իւր առաջարկութեան, հակառակ ամենայն ճգանց և նրբահայեաց տեսութեանց, չէ՛ն հարկաւ հաւանեցուցիչ ամենայն իրօք. սմին իրի նոյն ինքն չէ՛ կարող պնդել թէ ըստ ամենայնի անվէճ և անհակառակելի փաստս կ'ընծային. հետեարար պարտ է ասել թէ յիշեալ աւանդութիւնի ո՛չ իբրեւ վճռաձեւապէս սոյոց պատմական խոռոչիւնի ընդունելի են։ Վասն այսորիկ իսկ հեղինակին երբեքացութիւնք ակներեւ անորոշ և յերկուական կը մնան։ Զի իւր մանրախոյզ հետազոտութեանց վերջնական արդիւնքն է — և այս իսկ է կարեորն և առանձինն մտադրութեան արժանին — հաւանականութիւն մի, թէ և յոյժ զօրաւոր,

(*) Ո՛րչափ հեռի էր Ս. Պետրոսի յաւանդութեան ինքն գիւնքն «Իշխան Առաքելոց» անուանելոյ. որպիսի՝ համեստութեամբ կը գրէ առ երեցունս «Իբրեւ երկնցիկ» աղաչելով և յորդորելով և որ ի կարգին. տե՛ս Ա. Պետր. Ե. 1—11

թէ՝ Ս. Պետրոս իրօք «կազմակերպիչ մի և [«որ ընթերցումն ի միտ առնէ», «չ թէ միակ կազմակերպիչն»] Հոռոմեական քրիստոնեայ հաստատութեան» (եկեղեցւոյ)։

Ապա ուրեմն ի վերադոյն ասացելոցս յայտ է՝ թէ Ս. Պետրոս ի Հոռոմ գտանիւն, զործունէութիւնն անդէն, և նոյն քաղաքի եկեղեցին հիմնելն և հաստատելն, ասանց ամենայն հակառակութեան, կը մընայ սովորական սահմանքիւն մի եւեր, և «չ երբեք պատմական ստուգութիւն» Այժմու ճշմարիտ անաչառ քննադատութիւնն, բայց «չ հնարիմաց կարծեցեալ սովետութիւնն, աւելի քան զայս չէ՝ կարող հաստատել և ընդունիլ։—

Ի վախճան բանիցս ի դէպ թուի արդեւք հարցանել՝ թէ երբ գնացած է Ս. Պետրոս ի Հոռոմ։

Արդ՝ յայտ է թէ Ս. Պաւղոս առաքեալ իբրեւ կալանաւոր ժամանեց ի Հոռոմ յամի 62, և անդ «եղև զերկեամ մի» (Գործ. ԻԲ. 30), ուստի մինչև ցամա 64. յետ այնորիկ իւր հետքն կը կորստի.— բայտ ամենայն հաւանականութեան ներոնեան հրաւածանաց ժամանակ (Յուլիոս 64) նահատակուեցաւ։

Գարձեալ յայտ իսկ է և ասանց ամենայն երկրայութեան թէ յառաջ քան զՊաւղոս «չ ոք ի բուն Առաքելոց եկած է ի Հոռոմ։ Ուստի մինչև ցարուստ Ս. Պաւղոս ի Հոռոմ Ս. Պետրոս զեռ չէր հասած անդր. ընդ այս չի՛ք ինչ տարակոյս։— Ապա ուրեմն երբ եղաւ ժամանումն նորա ի Հոռոմ, — զրեսց՛ւք առ վայր մի՝ թէ յայդմ մասին աւանդութիւնն օտոյդ իցէ. — ապա երբ կ'սկսանի նորին կարծեցեալ երկայնամանակեայ եպիսկոպոսութիւնն անդէն. և հուսկ յետոյ երբ նահատակուեցաւ։— Ահաւասիկ հարցմունք, որոց չէ՝ մարդ երբեք վճռական պատասխանի տալ, և որք մնացոց են անյայտ և անբուժանելի խնդիրք։

Վասն զի արդարեւ ներքին պատմութիւն Հոռոմեական եկեղեցւոյ սկսեալ ի վերջին ամաց առաջին դարու միջև ցրակիզն դարուն երրորդի քանի խաւարաժածկութեամբ կայ և մնայ։

Երուսաղիմ

Յ. Յ. Մ.

ՈՒՂԵՐՉ

Մետրոյայ Յ. Սեբեանց Նոր-Ջուղայեցոյ՝ ասացեալ ի դանիմի նազարեայ սուրբ եկեղեցւոյն Հայոց որ ի Կարկարա՝ յունր ժամանակն Սրբազան Մետրոյի արհիպիսկոպոսին եւ Առաքելոցի Պարսկա-Հնդկաստանի թեմին ի 21 աւուր Դեկտեմբերին, 1927 աւիմ։

Նորին Բարձր Սրբազնութեան Տեառն Տեառն Մետրոքայ Մագիստրոսին Տէր-Մովսիսեան, բարեխնամ առաջնորդին սրբութեանցն Ամենափրկչեան, ժողովրդապետ արքեպիսկոպոսին և պատուական հովուապետին Պարսկաստանի և Հնդկաստանի Հայոց։

Սրբազան Տէր,

Որպէս մի ի նախկին և ի յետին աշակերտացն «Հայկեան Մարզախրական Ժեմարանին» քաղաքիս մեծի, պատիւ ունիմ մատուցանել ի զիմաց հոգաբարձութեան, ուսուցչաց և ուսանողացն նոյն կրթական հաստատութեան՝ աղջոյն խորին մեծարանաց բարձր սրբազնութեան Ձերութեմ, մագիստրով ի նմին ժամու, որդիապարտ խորին ակնածութեամբ, բարի գալուստ յայս քաղաք հայալատ և յաւէտ պատմական վասն Հնդկահայոց։

Մարզախրական Ժեմարան մեր Հայկեան, հաստատեալ յամին 1821, հիմնադրամով առաջնորդին Աստուածատրոյ (Մուրադ-խանեան, նախաձեռնութեամբ ազգասիրին Մնացականի Սմբատ Վարդանեան՝ և առատ և իշխանական արօք Հայոցն Հրեղեկատանեայ, լեալ է խորիսիս հաստատութեան և փարոս լուսաւորութեան աստանդական ազգայնոց մերոց ի սփիւռս Հնդկաց ընդարձակածաւալ երկրին, զգար մի ամբողջ ֆամբլով զմաքոր և զկենսատու կաթն ուսմանց և զխտութեանց՝ թէ տեղացի պատանեաց և թէ եկաց և պանդխտից ի հեռաւոր աշխարհաց՝ ըստ մեծի մասին եկեղոց ի ցանկալի այլ փառազուրկ ծննդավայրէն մերմէ ի Նոր-Ջուղայէ։

Մարզախրական Ժեմարան մեր բարձրագին տուեալ է ի հնումն, ազգին և հայրենեաց, բազում ականաւոր գրապետ, բանասէրս և քաջ հայկաբանս՝ նման Մկրտչի